

Takť pekař sbožie dobývá,
 žeť své koláčě nadýmá.
 55 Věz to, pekaři všeliký,
 že jmáš z toho hřiech veliký;
 pro ty hubené kvasnicě
 jsi otlúčen božieho líčě.
 Pakli viac toho ostaneš,
 60 tehdy se jemu dostaneš,
 s nímž v nebesiech přěbývajě
 budeš se věčně radujě.

1 *na duši nepomní* nepomyslí na duši – 3 *zlost* zlý skutek – 8 *dobudeš* (*kvasnic*)
 opatříš – 9 *napytluji* prosiji – 11 *přimčě* (od *přimčieti*) přidala – 27 *by* abys – 28 *miera*
 měřice (dutá míra) – 32 *jistina* kapitál vložený do obchodu – 42 *uděnt* udělaní – 51 *čiesti*
 části – 57 *hubený* mizerný – 58 *otlúčen* odloučen, vzdálen – 59 *ostaneš* zanecháš

O LIŠCĚ A O ČBÁNU

Mezi satiru o konšelích a satiru o kovářích je v Hradeckém rukopise vsunuta bajka *O liščě a o čbánu*. Toto vsunutí mezi satiry je jistě jen nahodilé, neboť se jím porušuje organické seřazení satir o řemeslnících. Bajka se vyskytuje také v prozaické formě, ve sbírkách kázání (viz zde při exemplech str. 592) jako vysvětlení vzniku přísloví „Dosti té hry!“ Lze se domnívat, že ji básník (nedá se říci, zda je to týž básník, který složil satiry) mohl znát také odtud, nejde-li o látku lidovou.

Liška jednu běhající,
 jiesti sobě hledající,
 uběže do jedněch pústek,
 ano v nich jediný chrústek.
 5 Vecě: „Pověz mi to, chrúste,
 čie jsou toto chyšě pustě?“
 On jie j tako odpovědě
 řka: „Jázt sám nevědě;
 10 teprv sem jedno přišel sěm,
 nejmám nice činiti s tiem.“
 Liška počě se točiti,
 by mohla co uhoniti.
 Točivši se sěmo i tam
 i uběže k pustým kamnám.
 15 A když se v niestěji vtoči,
 inhed v kamnách čbána zoči.

Vecě: „Dobrý večer, čbáne!
 Kak se jmáš, mój milý pane?“

- 20 Čbán liščě nice nevecě
 a ona vzešši jej na plece
 potěšči sě s ním ven z pústek.
 Tu ji potka onen chrústek;
 vecě: „Liška, co to neseš,
 že nohami jedva pleteš?“
- 25 Ona vecě: „Nesu čbána,
 mého milostného pána.“
 Zdáše sě jiej nésti těžek.
 Vznesši jej na jeden břiežek
 i pusti jej dolów opak
- 30 řkúc: „Jázt tobě učini tak.“
 Vecě: „Pójdiž dolów, čbáne.
 Těžeks mi nésti, mój pane!“
 Čbán sě dolów s hory pokoti,
 liška sě po něm běžiec upoti.
- 35 Vecě: „Čbáne, proč běžíš prudcě?
 Přesadíš mi skóro srdce.“
 A když čbán na rovni bieše,
 viac sě kotiti nemožieše.
 Vecě liška: „Kde jdeš, čbáne?
- 40 Zdalis ustal, milý pane?
 Pakli nechceš se mnú jíti,
 jáz chci tobě učiniti,
 že pójdeš se mnú bezděky,
 kdež sě nevrátíš na věky.“
- 45 Přivázavši čbán k uocasu
 vecě: „Jáz tě tam donesu,
 budeš úpiti na své hoře
 plavajě jako prosěd moře.“
 A když přiběže k studnici,
 50 běda liščě hubenici!
 Mnieše oklamajíc čbána,
 nalit sě oblúdi sama.
 Vecě: „Čbáne, ké sě modlíš.
 Zléhos umysle, že tiem dlíš.“
- 55 Ona nic nepomeškavši,
 čbán k ocasu přivázavši,
 vzleze vzhóru na ohlubnici
 i pusti čbána v studnici.
 Vecě: „Když sě nechceš modliti,
 60 jáz tě musím utopiti.“

Čbán počě svrchu plavati.
 Počě liška naň volati
 řkúc: „Čbáne, brzo viz o sobě,
 jižt jest velmi zle o tobě.
 65 Raz'ut', pokoř mi sě jedinú
 a otpustímť vši tvú vinu.“
 Čbánu lzě mluviti nebieše,
 nebo z hlíny slepen bieše.
 Tehdy sě liška rozhněvavši
 70 čbána u vodu vrazivši,
 vecě: „Jižt sem dosti hověla tobě.
 Cos uhonil, jměj to sobě.“

Čbán sě počě zalévati,
 vody sě veň nalévati,
 75 lišky k sobě potáhati.
 Liška sě počě ottáhati;
 vecě liška: „Ne tak, čbáne,
 jázt špíleji, milý pane!“
 Tehdy čbán počě bobtati,
 80 hlúbe sě pohřižěvati.
 Liška počě vždy volati
 řkúc: „Běda, co mi sě chce státi?“
 Vecě: „Milý čbáne, otpusť mi to
 a jáz tobě slibuji to,
 85 žeť nechci tobě škoditi.
 Rač mě, nebožku, živiti!“
 Ona toho řeci netaže,
 až ji čbán k sobě přitaže,
 ona sě v studnici vrže,
 90 inhed ji čbán na dno vtrže,
 tu jieť neda viec vzniknúti,
 musi bezděky utonúti.

Tak sě liška přemúdríla,
 svůj život marně ztratila:
 95 ot čbána z hlíny slepeného
 zbyla liška života svého.

3 uběže vběhla; pústky pusté stavení – 4 chrústek brouk – 9 jedno jen – 10 nice nic –
 15 miestějě pec; vtoči sě vlezla – 21 potěšči sě vlekla se – 28 bříežek vršek, stráň – 29
 opak obráceně, zpět – 33 pokoti sě skutálel se – 36 přěsadiš schvátíš – 38 kotiti sě kutá-
 leti se – 40 ustal unavil se – 43 bezděky proti své vůli – 48 prosěd uprostřed – 50 hube-

nicě ubožačka – 51: domnívala se, že oklame džbán – 52 *nalit se oblúdi* hle, oklamala se – 53 *ké kéž* – 54 *zléhos umysle* (přech. přít.) usmyslil sis zlé, rozhodl ses pro zlou věc; *tiem dlíš s tím prodléváš* – 57 *vzleze* vylezla; *ohlubnicě* roubení – 65 *raz'ut* radím ti; *jedínú* jedinkrát – 67: džbán nemohl mluvit – 71 *hověla* povolovala, šetřila – 72 *uhonil* uhnal, učinil – 76 *ottáhati* odtahovati – 78 *špíleji* žertuji – 79 *bobtati* žblunkati, bublati – 80 *hlúbe sě pohřižěvati* hlouběji se potápěti – 86 *nebožku živiti* ubožačku nechati na živu – 87-88: sotva to dořekla, džbán ji přitáhl – 89 *vrže sě* vrhla se – 90 *vtrže* vtrhl, vtáhl – 91 *vzniknúti* vyplynouti na povrch – 96 *zbyla* pozbyla

PODKONÍ A ŽÁK

Podkoní a žák je jednou z nejznámějších satir starší české literatury, liší se však od satir Hradeckého rukopisu tím, že její autor chce především pobavit; naučení, jež závěrem vyvozuje, slouží jen jako vnější rámeček.

Skladba líčí spor dvou málo významných členů středověké společnosti, studenta (žáka) a panského sluhy, o to, čí stav je lepší. Podobné spory o přednost stavu vyskytují se i v latinské poesii, ale pravidelně ve spojení s motivem milostným: řeší se otázka, který stav je vhodnější k lásce. V *Podkoním a žáku* není po erotické motivaci ani stopy; jde tu prostě o hospodskou hádku dvou příslušníků různých povolání, z nichž každý vychvaluje svůj vlastní stav a tupí stav protivníkův. Při svém vychloubání si však vede tak, že se jeví ubohost jeho postavení často zřetelněji než ve všech útociích odpůrcových. V líčení nuzného studentského života používá autor některých motivů, běžných u nás zvláště v latinských skladbách z konce 14. století, zejména v prozaických i veršovaných žebravých listech, jimiž se studenti dovolávali soucitu a podpory zámožnějších bližních. Není ostatně vyloučeno, že i podnět k své básni měl autor z latinské poesie. Ve dvou rukopisech z rozhraní 14. a 15. století je totiž u nás zapsána latinská báseň *Videant, qui nutriunt*, která přímo popisuje život studentský a život panského služebníka a vyzývá čtenáře, aby rozhodli, který je bídnejší. Od české skladby se liší didaktickou tendencí a také tím, že tu oba hrdinové jsou bratři. Protože autor skladby *Podkoní a žák* nedává do svého díla prvky poučné a moralisující, zaujímá vlastně postoj, který bychom spíše očekávali tehdy od básníka písičích latinsky.

Přihodich se jednú k tomu,
 kdež nalezech v jednom domu
 právě také v túž hodinu
 dva, jenž přišla pohostinu,
 5 ana sedíta na pivě.
 Tu učiništa poctívě,
 oba právě bez meškánie
 dašta mi milé vítanie.
 A já, přiblíživ se k nima,
 10 posadich se mezi nima,
 jakož často v krčmě bývá,
 křičiec: „Paní, nalí piva!“
 Jechomť se v odplatu ctíti,
 podávajíc sobě píti.